

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ELEANOR SHARPSTON
της 8ης Μαΐου 2012¹

Υπόθεση C-44/11

**Finanzamt Frankfurt am Main V-Höchst
κατά
Deutsche Bank AG**

[αίτηση του Bundesfinanzhof (Γερμανία) για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«ΦΠΑ — Υπηρεσίες διαχείρισεως χαρτοφυλακίου — Απαλλαγή — Κύριες και παρεπόμενες υπηρεσίες — Τόπος παροχής των υπηρεσιών»

1. Δυνάμει της οδηγίας περί ΦΠΑ², ορισμένες οικονομικές δραστηριότητες απαλλάσσονται του ΦΠΑ. Όταν ο παρέχων υπηρεσίες και ο πελάτης δεν είναι εγκατεστημένοι στην ίδια χώρα, ο τόπος παροχής των τραπεζικών και χρηματοοικονομικών υπηρεσιών αντιστοιχεί στον τόπο της έδρας ή της κατοικίας του πελάτη.

2. Το Bundesfinanzhof (γερμανικό ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομικών) ζητεί διευκρινίσεις για τον τρόπο εφαρμογής των κανόνων αυτών σε υπηρεσία διαχείρισεως χαρτοφυλακίου όπου, στο πλαίσιο προεπιλεγείσας από τον πελάτη στρατηγικής, ο πελάτης δίνει στην τράπεζα απόλυτη ελευθερία για την αγορά και πώληση τίτλων επ' ονόματί του και για λογαριασμό του, με αντάλλαγμα προμήθεια υπολογιζόμενη σε καθορισμένο ποσοστό της αξίας του χαρτοφυλακίου τίτλων. Ζητεί επίσης διευκρινίσεις περί του αν τα στοιχεία που αποτελούν τις εν λόγω παροχές υπηρεσιών πρέπει να εξετάζονται χωριστά ή από κοινού και, στην τελευταία αυτή περίπτωση, ποιος είναι ο καθοριστικός παράγων που τις χαρακτηρίζει.

Η νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ)

3. Το 2008, το οποίο είναι η λογιστική περίοδος της κύριας δίκης, το άρθρο 56, παράγραφος 1, της οδηγίας περί ΦΠΑ προέβλεπε, καθόσον είναι κρίσιμο για την υπό κρίση υπόθεση:

«Ο τόπος παροχής των ακόλουθων υπηρεσιών, οι οποίες παρέχονται σε λήπτες εγκατεστημένους εκτός της Κοινότητας ή σε υποκείμενους στον φόρο εγκατεστημένους μεν εντός της Κοινότητας αλλά εκτός της χώρας του παρέχοντος τις υπηρεσίες, είναι ο τόπος της έδρας της οικονομικής δραστηριότητας του αποκτώντος ή της μόνιμης εγκατάστασής του για την οποία παρασχέθηκαν οι υπηρεσίες αυτές, σε περίπτωση δε έλλειψης έδρας ή μόνιμης εγκατάστασης, ο τόπος της κατοικίας του ή της συνήθους διαμονής του:

[...]

¹ — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

² — Οδηγία 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ 2006, L 347, σ. 1).

(ε) τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές εργασίες, περιλαμβανομένων των εργασιών αντασφάλισης, με εξαίρεση τη μίσθωση χρηματοθυρίδων,

[...]»³.

4. Κατά το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', της οδηγίας περί ΦΠΑ, τα κράτη μέλη απαλλάσσουν του φόρου ορισμένες οικονομικές δραστηριότητες:

«(α) τις ασφαλιστικές και αντασφαλιστικές εργασίες, στις οποίες περιλαμβάνονται οι συναφείς με αυτές παροχές υπηρεσιών, που πραγματοποιούνται από τους ασφαλιστές και ασφαλιστικούς πράκτορες,

(β) τη χορήγηση και τη διαπραγμάτευση πιστώσεων καθώς και τη διαχείριση πιστώσεων που ενεργείται από αυτόν που τις χορήγησε,

(γ) τη διαπραγμάτευση και την ανάληψη υποχρεώσεων, εγγυήσεων και λοιπών ασφαλειών καθώς και τη διαχείριση εγγυήσεων που ενεργείται από αυτόν που χορήγησε τις πιστώσεις,

(δ) τις πράξεις, περιλαμβανομένης της διαπραγμάτευσης, οι οποίες αφορούν καταθέσεις, τρεχούμενους λογαριασμούς, πληρωμές, μεταφορές χρημάτων, απαιτήσεις, επιταγές και λοιπά αξιόγραφα, με εξαίρεση την είσπραξη απαιτήσεων,

(ε) τις πράξεις, περιλαμβανομένης της διαπραγμάτευσης, οι οποίες αφορούν συνάλλαγμα, χαρτονομίσματα και νομίσματα που αποτελούν νόμιμα μέσα πληρωμής, με εξαίρεση τα νομίσματα και χαρτονομίσματα για συλλογές, δηλαδή τα χρυσά, αργυρά ή από άλλο μέταλλο νομίσματα, καθώς και τα χαρτονομίσματα, τα οποία δεν χρησιμοποιούνται κανονικά ως νόμιμα μέσα πληρωμής ή τα οποία παρουσιάζουν συλλεκτικό ενδιαφέρον,

(στ) τις πράξεις, περιλαμβανομένης της διαπραγμάτευσης, με εξαίρεση τη φύλαξη και τη διαχείριση, οι οποίες αφορούν μετοχές και μερίδια εταιρειών ή ενώσεων, ομολογίες και λοιπούς τίτλους, με εξαίρεση τους τίτλους που αντιπροσωπεύουν εμπορεύματα και τα δικαιώματα ή τους τίτλους του άρθρου 15, παράγραφος 2 [⁴],

(ζ) τη διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων, όπως ορίζονται από τα κράτη μέλη [⁵],

[...]».

5. Μεταξύ των διατάξεων αυτών, λυσιτελή είναι, όσον αφορά την υπό κρίση υπόθεση, τα στοιχεία στ' και ζ'⁶. Οι λοιπές εξαιρέσεις σύμφωνα με το άρθρο 135, παράγραφος 1, είναι: η) οι παραδόσεις, στην ονομαστική τους αξία, γραμματοσήμων, χαρτοσήμων και λοιπών παρόμοιων αξιών· θ) τα στοιχήματα, λαχεία και λοιπά τυχερά παιχνίδια· ι) οι παραδόσεις κτιρίων ή τμημάτων κτιρίων και του συνεχόμενου με αυτά εδάφους· ια) οι παραδόσεις μη οικοδομημένων γηπέδων, εκτός των προς ανοικοδόμηση γηπέδων· ιβ) οι πάσης φύσεως μισθώσεις ακινήτων.

3 — Βλ., προγενέστερα, άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', πέμπτη περίπτωση, της έκτης οδηγίας 77/388/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 17ης Μαΐου 1977, περί εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, των σχετικών με τους φόρους κύκλου εργασιών — Κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας: ομοιόμορφη φορολογική βάση (ΕΕ ειδ. έκδ. 09/001, σ. 49) (στο εξής: έκτη οδηγία): βλ., νυν, άρθρο 59, στοιχείο ε', της οδηγίας περί ΦΠΑ, η οποία έχει εφαρμογή μόνο στους πελάτες εκτός ΕΕ.

4 — Το άρθρο 15, παράγραφος 2, αφορά ορισμένα δικαιώματα επί ακινήτων.

5 — Μολονότι διάφορες γλωσσικές αποδόσεις χρησιμοποιούν αντί του επιθέτου «αμοιβαία» λέξη αντιστοιχούσα στο «ειδικά», συνολογείται ότι η διάταξη αυτή αφορά μόνον τα αμοιβαία κεφάλαια (βλ., π.χ., απόφαση της 4ης Μαΐου 2006, C-169/04, Abbey National, Συλλογή 2006, σ. I-4027, σκέψη 53 επ.: βλ. ακόμη, κατωτέρω, σημείο 15).

6 — Πρώην άρθρο 13, Β, στοιχείο δ', σημεία 5 και 6, της έκτης οδηγίας.

6. Το άρθρο 135, παράγραφος 2, στοιχείο δ', αποκλείει τις μισθώσεις χρηματοθυρίδων από την προαναφερθείσα εξαίρεση του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ιβ'. Επομένως, οι πράξεις αυτές υπόκεινται κατ' αρχήν στον ΦΠΑ.

7. Τον Φεβρουάριο του 2008, η Επιτροπή υπέβαλε στο Συμβούλιο πρόταση τροποποίησης της οδηγίας περί ΦΠΑ και πρόταση κανονισμού περί των λεπτομερειών εφαρμογής της οδηγίας αυτής, όσον αφορά τη μεταχείριση που επιφυλάσσεται στις υπηρεσίες ασφάλισης και στις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες⁷. Οι προτάσεις αυτές, οι οποίες καθορίζουν τους όρους που χρησιμοποιούνται για τον προσδιορισμό των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενο έντονων συζητήσεων στο Συμβούλιο, το οποίο ακόμα δεν κατέληξε σε συμφωνία⁸. Κατά την υποβολή των προτάσεων της, η Επιτροπή επισήμανε ότι οι ορισμοί των απαλλασσόμενων χρηματοοικονομικών υπηρεσιών είναι παρωχημένοι και έχουν ως συνέπεια την άνιση ερμηνεία και εφαρμογή τους από τα κράτη μέλη. Οι επιχειρηματίες και οι φορολογικές αρχές βρέθηκαν ενώπιον σημαντικής νομικής πολυπλοκότητας λόγω των μεταβαλλόμενων διοικητικών πρακτικών που συνεπάγονται νομική αβεβαιότητα, η οποία οδήγησε σε αυξανόμενο αριθμό αγωγών και επέφερε αύξηση των διοικητικών επιβαρύνσεων.

Η εθνική νομοθεσία

8. Το 2008, από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 3α, παράγραφος 3, 3α, παράγραφος 4, σημείο 6, στοιχείο α, και 4, σημείο 8, στοιχεία ε και η, του γερμανικού νόμου του 2005 περί φόρου προστιθεμένης αξίας (Umsatzsteuergesetz 2005, στο εξής: UStG), προκύπτει ότι, κατ' ουσίαν, όσον αφορά τις «συναλλαγές επί τίτλων, περιλαμβανομένης της διαπραγματεύσεως των συναλλαγών αυτών, με εξαίρεση τη φύλαξη και τη διαχείριση τίτλων» και τη «διαχείριση επενδυτικών κεφαλαίων κατ' εφαρμογή του γερμανικού νόμου περί επενδύσεων (Investmentgesetz) και τη διαχείριση ασφαλιστικών φορέων κατά τον γερμανικό νόμο περί εποπτείας των ασφαλίσεων (Versicherungsaufsichtsgesetz)»: i) οι συναλλαγές αυτές πρέπει να απαλλάσσονται του ΦΠΑ· ii) όταν ο λήπτης είναι επιχείρηση, η υπηρεσία θεωρείται ότι παρέχεται στον τόπο όπου ο λήπτης ασκεί τη δραστηριότητά του ή στον τόπο όπου έχει τη μόνιμη εγκατάστασή του, αναλόγως των περιστάσεων· και iii) όταν ο λήπτης δεν είναι επιχείρηση και έχει την κατοικία του ή τη μόνιμη εγκατάστασή του στο έδαφος τρίτης χώρας, η υπηρεσία θεωρείται ότι παρέχεται στη χώρα αυτή.

9. Ωστόσο, σύμφωνα με την από 9 Δεκεμβρίου 2008 εγκύκλιο του ομοσπονδιακού Υπουργείου Οικονομικών, τα άρθρα 3α, παράγραφοι 3 και 4, σημείο 6, στοιχείο α, του UStG δεν έπρεπε να έχουν εφαρμογή για τον καθορισμό του τόπου παροχής υπηρεσιών διαχείρισεως περιουσίας. Περαιτέρω, δεν ήταν δυνατή ούτε η εφαρμογή του άρθρου 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας περί ΦΠΑ, στο οποίο δεν αναφέρεται ότι προορίζεται να καλύψει άλλες συναλλαγές πλην αυτών τις οποίες απαριθμεί. Όσον αφορά την απαλλαγή, το άρθρο 135, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής είναι σαφές και δεν αναφέρει τη διαχείριση περιουσίας. Επομένως, η διαχείριση περιουσίας, ως ενιαία παροχή, φορολογείται και δεν απαλλάσσεται του φόρου δυνάμει του άρθρου 4, σημείο 8, στοιχείο ε, του UStG.

7 — Βλ., αντιστοίχως, COM(2007) 747 τελικό και COM(2007) 746 τελικό.

8 — Βλ. Διοργανικό φάκελο 2007/0267(CNS) στον ιστότοπο <http://register.consilium.europa.eu>. Η τελευταία έκθεση της προεδρίας περί της εξελίξεως των εργασιών για τις προτάσεις της οδηγίας και του κανονισμού του Συμβουλίου περί του καθεστώτος ΦΠΑ που εφαρμόζεται στις υπηρεσίες ασφάλισης και στις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες (έγγραφο 18650/11 του Συμβουλίου της 14ης Δεκεμβρίου 2011) εκφράζει ικανοποίηση ως προς την ήδη πραγματοποιηθείσα πρόοδο και την αποφασιστικότητα της να εξακολουθήσουν οι ανελημμένες προσπάθειες για την επίτευξη συμφωνίας.

Πραγματικά περιστατικά, διαδικασία και προδικαστικά ερωτήματα

10. Η Deutsche Bank παρέχει υπηρεσίες συνιστάμενες στην αυτοτελή διαχείριση τίτλων για λογαριασμό επενδυτών, χωρίς να λαμβάνει προηγουμένως τις οδηγίες τους, λαμβάνοντας όμως υπόψη τη στρατηγική επενδύσεων την οποία έχουν επιλέξει, και στη λήψη όλων των πρόσφορων συναφών μέτρων. Η Deutsche Bank μπορεί να διαθέτει τους τίτλους επ' ονόματι και για λογαριασμό του επενδυτή. Ο επενδυτής καταβάλλει ετήσια αμοιβή συνολικού ύψους 1,8% της αξίας της διαχειριζόμενης περιουσίας, στην οποία συμπεριλαμβάνεται σχετικό με τη διαχείριση περιουσίας μερίδιο, ύψους 1,2% της αξίας αυτής, καθώς και μερίδιο που αφορά την αγορά και πώληση τίτλων, ύψους 0,6% της αξίας της περιουσίας. Στην αμοιβή αυτή περιλαμβάνονται επίσης η τήρηση τρέχοντος λογαριασμού και αποθεματικού λογαριασμού καθώς και οι προμήθειες για την απόκτηση μεριδίων αμοιβαίων κεφαλαίων. Οι επενδυτές λαμβάνουν τακτικώς έκθεση περί της πορείας της διαχείρισης της περιουσίας τους και δύνανται να ανακαλέσουν ανά πάσα στιγμή και με άμεση ισχύ την εντολή διαχείρισης.

11. Με την περιοδική της δήλωση για τον Μάιο του 2008, η Deutsche Bank συνήγαγε ότι οι υπηρεσίες τις οποίες παρέχει στο πλαίσιο της διαχείρισης τίτλων απαλλάσσονται του ΦΠΑ, δυνάμει του άρθρου 4, σημείο 8, του UStG, σε περίπτωση υπηρεσιών παρεχομένων σε επενδυτές επί του γερμανικού εδάφους και επί του υπολοίπου εδάφους της ΕΕ, και δεν φορολογούνται βάσει του άρθρου 3α, παράγραφος 4, σημείο 6, στοιχείο α, του UStG όταν παρέχονται σε επενδυτές εγκατεστημένους σε τρίτα κράτη. Η φορολογική αρχή διαφώνησε με την ανάλυση αυτή και η διαφωνία εκκρεμεί ενώπιον του Bundesfinanzhof, επιληφθέν αναίρεσεως.

12. Το Bundesfinanzhof ερωτά:

- «1) Απαλλάσσεται από τον φόρο η διαχείριση περιουσίας σε τίτλους (διαχείριση χαρτοφυλακίου), την οποία αναλαμβάνει έναντι αμοιβής υποκείμενος στον φόρο, ο οποίος αποφασίζοντας κατά τη δική του κρίση διενεργεί αγορά και πώληση τίτλων,
 - μόνον ως συλλογική διαχείριση αμοιβαίων κεφαλαίων περισσότερων επενδυτών κατά το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας, ή και
 - ως ατομική διαχείριση χαρτοφυλακίου μεμονωμένων επενδυτών κατά το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας 2006/112/ΕΚ (ως πράξη που αφορά τίτλους ή ως διαπραγμάτευση τέτοιας πράξεως);
- 2) Στο πλαίσιο της διακρίσεως μεταξύ κύριας και παρεπόμενης παροχής, ποια σημασία έχει το κριτήριο ότι η παρεπόμενη παροχή δεν αποτελεί αυτοσκοπό για τους πελάτες, αλλά το μέσο για να απολαύσουν υπό τις καλύτερες συνθήκες την κύρια υπηρεσία του παρέχοντος τις οικείες υπηρεσίες, σε σχέση με την χωριστή χρέωση της παρεπόμενης υπηρεσίας και τη δυνατότητα παροχής της παρεπόμενης υπηρεσίας από τρίτους;
- 3) Αφορά το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112/ΕΚ μόνον τις πράξεις που αναφέρονται στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', της οδηγίας 2006/112/ΕΚ ή και τη διαχείριση περιουσιών σε τίτλους (διαχείριση χαρτοφυλακίου), ακόμη και αν η εν λόγω πράξη δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της τελευταίας διατάξεως;»

13. Η Deutsche Bank, η Γερμανική Κυβέρνηση και η Ολλανδική Κυβέρνηση καθώς και η Επιτροπή υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 1ης Μαρτίου 2012 ανέπτυξαν προφορικώς τους ισχυρισμούς τους η φορολογική αρχή, η Deutsche Bank, η Γερμανική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου καθώς και η Επιτροπή.

Εκτίμηση

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

14. Συνομολογείται ότι οι επίδικες υπηρεσίες δεν συνιστούν «διαχείριση αμοιβαίων κεφαλαίων» κατά το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας περί ΦΠΑ.

15. Η διάταξη αυτή αφορά τα αμοιβαία κεφάλαια, στα οποία περιλαμβάνονται πολλές επενδύσεις και κατανέμονται σε πολλούς τίτλους, οι οποίοι δύνανται να αποτελούν αντικείμενο διαχείρισης προς επίτευξη βέλτιστων αποτελεσμάτων και επί των οποίων οι ατομικές επενδύσεις δύνανται να είναι σχετικώς μικρές· τα αμοιβαία αυτά κεφάλαια διαχειρίζονται τις επενδύσεις τους ιδίω ονόματι και για λογαριασμό τους, ενώ κάθε επενδυτής κατέχει μερίδα στο κεφάλαιο (ένα ή περισσότερα μερίδια του κεφαλαίου), αλλά όχι καθεαυτές τις επενδύσεις του κεφαλαίου. Αντιθέτως, οι επίδικες παροχές αφορούν γενικώς τα περιουσιακά στοιχεία ενός μόνον προσώπου, των οποίων η συνολική αξία πρέπει να είναι σχετικώς υψηλή ώστε η διαχείρισή τους να είναι αποδοτική· ο διαχειριστής του χαρτοφυλακίου αγοράζει και πωλεί επενδυτικά προϊόντα επ' ονόματι και για λογαριασμό του επενδυτή, ο οποίος διατηρεί την κυριότητα των διαφόρων συγκεκριμένων τίτλων καθόλη τη διάρκεια και κατά τον τερματισμό της συμβάσεως.

16. Συνομολογείται επίσης ότι οι εν λόγω τίτλοι δεν είναι «τίτλοι που αντιπροσωπεύουν εμπορεύματα» ή «δικαιώματα ή τίτλοι του άρθρου 15, παράγραφος 2», εφόσον οι συναλλαγές επί αυτού του είδους τίτλων ή δικαιωμάτων αποκλείονται της απαλλαγής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας περί ΦΠΑ. Εξάλλου, η παροχή των επίδικων υπηρεσιών δεν περιορίζεται μόνο στη φύλαξη τίτλων, η οποία είναι επίσης συναλλαγή αποκλειόμενη της απαλλαγής.

17. Ο πυρήνας των δύο πρώτων ερωτημάτων είναι το κατά πόσον οι οικείες υπηρεσίες είναι «συναλλαγές» επί τίτλων, «περιλαμβανομένης της διαπραγμάτευσης, με εξαίρεση τη φύλαξη και τη διαχείριση», απαλλασσόμενες κατά το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ'.

18. Σύμφωνα με την αίτηση για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως και τις παρατηρήσεις της Deutsche Bank, οι εν λόγω παροχές υπηρεσιών εμπίπτουν σε τρεις κατηγορίες οι οποίες μπορούν να συνοψισθούν ως εξής: (α) λήψη αποφάσεων, βάσει εμπειριστατικών γνώσεων και παρατηρήσεως των αγορών, περί του ποιοι τίτλοι πρέπει να αγοραστούν ή πωληθούν και ποιος είναι ο καλύτερος χρόνος προς τούτο· (β) εφαρμογή των αποφάσεων αυτών με την πραγματική αγορά και πώληση τίτλων⁹ και (γ) παροχή διάφορων διοικητικών υπηρεσιών συνδεδεμένων με την κατοχή των τίτλων.

19. Με το πρώτο ερώτημά του, το εθνικό δικαστήριο επιθυμεί να μάθει κατά πόσον οι κατηγορίες (α) και (β), λαμβανόμενες υπόψη από κοινού, εμπίπτουν στην απαλλαγή του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας περί ΦΠΑ. Για να δοθεί απάντηση στο ερώτημα αυτό, πρέπει να εξεταστεί, μεταξύ άλλων, αν οι παρεχόμενες υπηρεσίες «εκτιμώμενες συνολικώς, συνιστούν ένα ξεχωριστό σύνολο, το οποίο εκπληρώνει τις ιδιάζουσες και ουσιώδεις λειτουργίες υπηρεσίας περιγραφόμενης στη διάταξη αυτή»¹⁰.

20. Με το δεύτερο ερώτημα — πάντοτε υπό το πρίσμα στοιχειοθετήσεως της δυνατότητας απαλλαγής δυνάμει του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ' — το αιτούν δικαστήριο ζητεί διευκρινίσεις επί της σχετικής με το καθεστώς ΦΠΑ νομολογίας, εφαρμοστέας σε συναφείς παροχές στις περιπτώσεις όπου μια παροχή δύναται να θεωρηθεί ως «κύρια» και η/οι άλλη/ες ως «παρεπόμενη/ες», οπότε,

9 — Συνομολογείται ότι καθεαυτές οι αγορές και πωλήσεις είναι «συναλλαγές [...] επί [...] τίτλων» απαλλασσόμενες κατά το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας περί ΦΠΑ. Εν προκειμένω, η επίδικη υπηρεσία συνίσταται στην πραγματοποίηση των συναλλαγών αυτών για τον λογαριασμό πελάτη.

10 — Βλ., π.χ., απόφαση της 22ας Οκτωβρίου 2009, C-242/08, Swiss Re Germany Holding (Συλλογή 2009, σ. I-10099, σκέψη 45 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

λαμβανόμενες υπόψη από κοινού, πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελούν μία ενιαία παροχή¹¹. Από την κατά γράμμα διατύπωσή του, το ερώτημα αυτό αφορά προφανώς, κατά κύριο λόγο, τη σχέση μεταξύ των παροχών υπηρεσιών των κατηγοριών (α) και (β) ανωτέρω, οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο χωριστών προμηθειών από την Deutsche Bank. Ωστόσο, από το σκεπτικό της αιτήσεως για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο ενδιαφέρεται και για τις παροχές της κατηγορίας (γ), των οποίων τα έξοδα περιλαμβάνονται προφανώς στις προμήθειες που χρεώνονται για τις παροχές (α) και (β).

21. Τα δύο αυτά ζητήματα συνδέονται, προδήλως, στενά. Συγκεκριμένα, μπορούν να θεωρηθούν ως αποτελούντα κατ' ουσίαν ένα μόνον ερώτημα. Επομένως, θα αρχίσω με την από κοινού εξέτασή τους, αναλύοντας μία πτυχή του πρώτου ερωτήματος και απαντώντας στο δεύτερο ερώτημα. Στη συνέχεια, θα αναλύσω το κύριο πρόβλημα για το οποίο γίνεται λόγος στο πρώτο ερώτημα και, τελικώς, το τρίτο ερώτημα, το οποίο αφορά διαφορετική διάταξη της οδηγίας περί ΦΠΑ .

Η σχέση μεταξύ των περιγραφόμενων υπηρεσιών (ερωτήματα 1 και 2)

22. Όλοι οι υποβαλλόντες γραπτές παρατηρήσεις συμφωνούν επί του ότι η διαχείριση χαρτοφυλακίου, όπως περιγράφεται στην αίτηση για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, πρέπει να θεωρηθεί ως αποτελούσα ενιαία οικονομική δραστηριότητα ή ότι, τουλάχιστον, πρέπει να αποτελέσει το αντικείμενο μη διαφοροποιημένης μεταχειρίσεως από απόψεως ΦΠΑ, βάσει της κύριας παροχής. Δέχονται ότι η εν λόγω παροχή υπηρεσιών είναι δυνατόν να κατακερματισθεί σε διάφορα επιμέρους στοιχεία όπως στη διάρθρωση του χαρτοφυλακίου, στην ανάλυση των αγορών, στην αγορά και πώληση τίτλων, στην τήρηση λογαριασμών, και ούτω καθεξής, υποστηρίζουν όμως ότι το πωλούμενο «προϊόν» περιλαμβάνει όλες αυτές τις υπηρεσίες και ο πελάτης έχει συμφέρον να λάβει ενιαία παροχή αντί για δέσμη επιμέρους παροχών. Περαιτέρω, συμφωνούν ότι τα αμιγώς διοικητικά στοιχεία της παροχής είναι δευτερεύοντα ή παρεπόμενα και δεν επηρεάζουν τον συνολικό χαρακτηρισμό της.

23. Συντάσσομαι με την άποψή τους.

24. Κατά πάγια νομολογία, όταν μια πράξη αποτελείται από σύνολο στοιχείων, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλες οι περιστάσεις, προκειμένου να καθοριστεί αν πρόκειται για δύο ή περισσότερες αυτοτελείς παροχές ή για μια ενιαία παροχή. Μολονότι κάθε πράξη πρέπει κανονικά να θεωρείται αυτοτελής και ανεξάρτητη, η πράξη που συνίσταται, σε οικονομικό επίπεδο, σε μία μόνο παροχή δεν πρέπει να κατακερματίζεται τεχνητά, ώστε να μην αλλοιώνεται η λειτουργικότητα του συστήματος του ΦΠΑ. Εξάλλου, σε ορισμένες περιπτώσεις, πλείονες παροχές υπηρεσιών, τυπικά διακριτές, οι οποίες δύνανται να παρασχεθούν χωριστά, πρέπει να θεωρηθούν ως ενιαία πράξη όταν δεν είναι αυτοτελείς. Υπάρχει ενιαία παροχή i) όταν δύο ή περισσότερα από τα παραδιδόμενα στοιχεία συνδέονται τόσο στενά μεταξύ τους, ώστε αντικειμενικώς αποτελούν μία μόνο αδιαίρετη οικονομική παροχή, της οποίας ο κατακερματισμός θα ήταν τεχνητός, ή ii) όταν ένα ή περισσότερα στοιχεία αποτελούν την κύρια παροχή, ενώ τα λοιπά στοιχεία είναι παρεπόμενα. Ειδικότερα, μια παροχή πρέπει να θεωρείται παρεπόμενη της κύριας παροχής όταν για τον λήπτη της υπηρεσίας δεν αποτελεί αυτοσκοπό, αλλά το μέσο για να ληφθεί υπό τις καλύτερες συνθήκες η κύρια υπηρεσία. Μολονότι απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει την πραγματική κατάσταση σε μια δεδομένη υπόθεση, το Δικαστήριο δύναται να του παράσχει κάθε στοιχείο ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης το οποίο μπορεί να του είναι χρήσιμο για να κρίνει την υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί¹².

11 — Βλ., π.χ., απόφαση της 10ης Μαρτίου 2011, C-497/09, C-499/09, C-501/09 και C-502/09, Bog κ.λπ. (Συλλογή 2011, σ. I-1457, σκέψη 54 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

12 — Βλ., π.χ., αποφάσεις της 27ης Οκτωβρίου 2005, C-41/04, Levob Verzekeringen και OV Bank (Συλλογή 2005, σ. I-9433, σκέψεις 19 έως 23), της 29ης Μαρτίου 2007, C-111/05, Aktiebolaget NN (Συλλογή 2007, σ. I-2697, σκέψεις 21 έως 23), της 2ας Δεκεμβρίου 2010, C-276/09, Everything Everywhere (Συλλογή 2010, σ. I-12359, σκέψεις 21 έως 26) και Bog κ.λπ., προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 11 (σκέψεις 51 έως 55).

25. Το αιτούν δικαστήριο κρίνει προφανώς ότι η παροχή υπηρεσίας η οποία συνίσταται στην αγορά και πώληση τίτλων [παροχή την οποία κατέταξα στην κατηγορία (β) στα σημεία 18 επ. ανωτέρω] πρέπει οπωσδήποτε να θεωρηθεί ως παρεπόμενη σε σχέση με την παροχή διαχείρισεως περιουσίας [την οποία κατέταξα στην κατηγορία (α)], μολονότι, στην απόφαση RLRE Tellmer Property¹³, το Δικαστήριο τόνισε ότι υπηρεσία καθαρισμού, την οποία έκρινε ως αυτοτελή από την υπηρεσία εκμισθώσεως κατοικιών, δύναται να παρέχεται από τρίτον και/ή να χρεώνεται χωριστά.

26. Θεωρώ ότι η ορθή προσέγγιση δεν είναι να αναρωτηθούμε ποια από τις δύο υπηρεσίες τις οποίες κατέταξα στην κατηγορία (α) και στην κατηγορία (β), αντιστοιχώς, δύναται να είναι η κύρια παροχή και ποια η παρεπόμενη, αλλά να αναρωτηθούμε, καταρχάς, αν συνδέονται στενώς ώστε να αποτελούν, αντικειμενικώς, μία ενιαία, αδιαίρετη οικονομική παροχή, της οποίας ο κατακερματισμός θα ήταν τεχνητός. Κατά την άποψή μου, υπό το πρίσμα αυτό, συνδέονται στενώς.

27. Η Γερμανική Κυβέρνηση παρατηρεί ότι, στη νομολογία, η εκτίμηση του αν δύο ή περισσότερα στοιχεία αποτελούν μία ενιαία οικονομική παροχή πρέπει να εξετασθεί από την άποψη του τυπικού ή μέσου καταναλωτή¹⁴. Συντάσσομαι με την προσέγγιση αυτή. Μολονότι, σε ορισμένες αποφάσεις, το Δικαστήριο χρησιμοποίησε και τον όρο «αντικειμενικώς» στο πλαίσιο αυτό, η άποψη του μέσου καταναλωτή ως προς ορισμένο είδος παροχών είναι, εξ ορισμού, αντικειμενικό κριτήριο σε σχέση με την υποκειμενική άποψη ενός ιδιαίτερου πελάτη μιας συγκεκριμένης υπηρεσίας. Προσθέτω ότι, στην προαναφερθείσα απόφαση Bog κ.λπ., το Δικαστήριο επισήμανε ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τα «στοιχεία που προέχουν ποιοτικώς» από την άποψη του καταναλωτή¹⁵.

28. Από την άποψη του τυπικού πελάτη λήψεως παροχών, όπως οι επίδικες, —ιδιώτης που διαθέτει σημαντικό κεφάλαιο για επενδύσεις, αλλά δεν έχει τον χρόνο και/ή τις απαραίτητες γνώσεις να το διαχειριστεί προσηκόντως για λογαριασμό του—, η δέσμη υπηρεσιών τις οποίες ανέφερα ως (α) και (β), όπως περιγράφονται στην αίτηση για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, αποτελούν ενιαία και αδιαίρετη παροχή.

29. Δεν ισχυρίζομαι ότι οι (α) και (β) είναι άρρηκτες παροχές σε σημείο που καμία δεν μπορεί να προσφερθεί μεμονωμένα. Αντιθέτως, επενδυτής ο οποίος επιθυμεί να μάθει τον βέλτιστο τρόπο διαχείρισεως του χαρτοφυλακίου του και είναι προετοιμασμένος να προβεί ο ίδιος σε επενδυτικές πράξεις δύναται να αναζητήσει υπηρεσίες παροχής συμβουλών, αλλά να λάβει, στη συνέχεια, ο ίδιος συγκεκριμένες αποφάσεις. Αντιστρόφως, επενδυτής ο οποίος γνωρίζει ήδη σε ποιες αγορές και πωλήσεις επιθυμεί να προβεί και τότε, αλλά επιθυμεί να αποφύγει να τις πραγματοποιήσει ο ίδιος, δύναται να προσφύγει στις υπηρεσίες ενός ενδιάμεσου για τον σκοπό αυτόν και μόνον. Αντιθέτως, η προτεινόμενη από την Deutsche Bank σύμβαση διαχείρισεως χαρτοφυλακίου, όπως περιγράφεται στην αίτηση για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, προβλέπεται για αυτούς οι οποίοι αναζητούν ενιαία παροχή υπηρεσιών.

30. Εξάλλου, μολονότι μπορούν να προσφερθούν χωριστά, καμία από τις παροχές (α) και (β) δεν έχει νόημα μόνη της. Συγκεκριμένα, η λήψη αποφάσεων για την καλύτερη στρατηγική αγοράς, πωλήσεως ή διατηρήσεως τίτλων δεν έχει νόημα αν ουδέποτε τεθεί σε εφαρμογή· ομοίως, η πραγματοποίηση (ή η μη πραγματοποίηση, αναλόγως της περιπτώσεως) πωλήσεων και αγορών χωρίς εύλογη και τεκμηριωμένη διαδικασία λήψεως αποφάσεων αντιστοιχεί με το να αφεθούν τα θέματα αυτά, εν πολλοίς, στην τύχη. Η απόφαση αγοράς ή πωλήσεως, ή η απόφαση αποχής από αγοραπωλησία,

13 — Απόφαση της 11ης Ιουνίου 2009, C-572/07 (Συλλογή 2009, σ. I-4983, σκέψεις 22 έως 24).

14 — Βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 25ης Φεβρουαρίου 1999, C-349/96, CPP (Συλλογή 1999, σ. I-973, σκέψη 29), και Levob Verzekeringen, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 12 (σκέψεις 20 και 22), της 21ης Ιουνίου 2007, C-453/05, Ludwig (Συλλογή 2007, σ. I-5083, σκέψη 17), της 11ης Φεβρουαρίου 2010, C-88/09, Graphie Procédé (Συλλογή 2010, σ. I-1049, σκέψη 20), και Everything Everywhere, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 12 (σκέψη 26).

15 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 11 (σκέψη 76). Είναι ασφαλώς αληθές ότι η κρίση αυτή αφορά τον χαρακτηρισμό της πράξεως ως παραδόσεως αγαθών ή παροχής υπηρεσιών, ωστόσο, θεωρώ ότι το ίδιο κριτήριο είναι επίσης λυσιτελές για τον χαρακτηρισμό της πράξεως ως ενιαίας παροχής ή αυτοτελών παροχών.

συνδέεται τόσο στενώς με την πράξη που πρόκειται, εν γνώσει, να πραγματοποιηθεί ή να μην πραγματοποιηθεί, ώστε απόφαση και πράξη είναι, στην πραγματικότητα, οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Επομένως, είναι εντελώς εύλογο ότι ένας επενδυτής ο οποίος δεν διαθέτει τα απαραίτητα μέσα αναθέτει σε πρόσωπο εμπιστοσύνης τη λήψη της αποφάσεως και την υλοποίησή της.

31. Το γεγονός και μόνον ότι η τυποποιημένη σύμβαση της Deutsche Bank προβλέπει χωριστό ποσοστό για την παροχή (α) και για την παροχή (β) ουδόλως μεταβάλλει την εκτίμησή μου. Στην απόφαση RLRE Tellmer Property¹⁶, το Δικαστήριο δεν βασίστηκε στο ότι οι παροχές χρεώνονταν χωριστά ως κριτήριο για να κρίνει αν πρόκειται για μία παροχή ή πλείονες αυτοτελείς παροχές. Έδωσε έμφαση στο γεγονός αυτό υπό την έννοια ότι επιβεβαιώνει τη διαφορετική φύση μεταξύ της μισθώσεως διαμερισμάτων σε μισθωτές και τον καθαρισμό των κοινόχρηστων χώρων του εν λόγω ακινήτου. Επιπλέον, στην απόφαση Bog κ.λπ.¹⁷, το Δικαστήριο τόνισε ότι, όταν ο παρέχων υπηρεσίες τροφοδοσίας παρέχει εδέσματα, πιάτα, μαχαιροπήρουνα, τραπέζια και σερβιτόρους, η ύπαρξη ενιαίας παροχής είναι ανεξάρτητη του ότι αυτός εκδίδει ένα ενιαίο τιμολόγιο καλύπτον το σύνολο των επιμέρους στοιχείων της παροχής ή, αντιθέτως, εκδίδει χωριστά τιμολόγια για διάφορα στοιχεία της παροχής. Ωστόσο —μολονότι το σημείο αυτό πρέπει να εξεταστεί από το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο—, η Deutsche Bank δήλωσε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι η συνολική προμήθειά της κατανέμεται για ιστορικούς λόγους, απτόμενους της φορολογίας των κερδών, οπότε ο εν λόγω κατακερματισμός της αμοιβής της δεν εμφανίζει τη σχετική αξία των στοιχείων τα οποία φέρονται ότι της χρεώνονται.

32. Αν οι παροχές που εμπίπτουν στις κατηγορίες (α) και (β) θεωρηθούν, από κοινού, ως αδιαίρετη ενιαία οικονομική παροχή, ο κατακερματισμός της οποίας είναι τεχνητός —ενώ θα μπορούσε να καταταχθεί σε αυτοτελείς παροχές υπό άλλες περιστάσεις— αποτελούν σαφώς κύρια παροχή σε σχέση με την οποία οι διοικητικές φύσεως παροχές, τις οποίες κατέταξα στην κατηγορία (γ), είναι παρεπόμενες. Σύμφωνα με τον φάκελο της υποθέσεως, στις εν λόγω παροχές περιλαμβάνεται η προκαταβολή των συναφών με τις πράξεις αυτές εξόδων, η είσπραξη τόκων επί των κατεχομένων τίτλων και η συναφής απόδοση λογαριασμών στον πελάτη. Προσφέρονται σε συνδυασμό με την κύρια παροχή για λόγους ευκολίας —ως «μέσον βέλτιστης παροχής» της υπηρεσίας αυτής, κατά τη γραμματική διατύπωση της νομολογίας. Επομένως, πρέπει επίσης να αποτελούν το αντικείμενο της ίδιας μεταχειρίσεως από απόψεως του ΦΠΑ.

33. Ωστόσο, το ζήτημα είναι κατά πόσον οι παροχές υπηρεσιών των κατηγοριών (α) και (β), εξεταζόμενες από κοινού, εμπίπτουν στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας περί ΦΠΑ.

Η κατάταξη των υπηρεσιών από απόψεως του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ' (πρώτο ερώτημα)

34. Η Deutsche Bank και η Επιτροπή υποστηρίζουν ότι οι επίδικες υπηρεσίες απαλλάσσονται του φόρου δυνάμει του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας περί ΦΠΑ· η φορολογική αρχή, η Γερμανική Κυβέρνηση, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου φρονούν ότι δεν πρόκειται περί αυτού. Οι παρατηρήσεις αφορούν, μεταξύ άλλων, τις αρχές που διέπουν την ερμηνεία της οδηγίας περί ΦΠΑ καθώς και, στο πλαίσιο αυτό, τον σκοπό της επίδικης φοροαπαλλαγής, που θεωρείται ως μία από τις απαλλαγές για οικονομικές δραστηριότητες.

35. Κατά πάγια νομολογία, οι απαλλαγές των άρθρων 131 έως 137 της οδηγίας περί ΦΠΑ αποτελούν αυτοτελείς έννοιες του δικαίου της Ένωσης, οι οποίες σκοπούν στην αποφυγή αποκλίσεων κατά την εφαρμογή του συστήματος του ΦΠΑ από το ένα κράτος μέλος στο άλλο. Επιβάλλεται συσταλτική ερμηνεία των απαλλαγών, δεδομένου ότι οι απαλλαγές συνιστούν παρέκκλιση από την γενική αρχή

16 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 13.

17 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 11· βλ. σκέψη 57 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία.

ότι ο ΦΠΑ επιβάλλεται σε κάθε παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιεί εξ επαχθούς αιτίας υποκείμενος στον φόρο. Ωστόσο, η ερμηνεία τους πρέπει να συνάδει προς τους επιδιωκόμενους σκοπούς και να τηρεί τις επιταγές της εγγενούς στο κοινό σύστημα του ΦΠΑ αρχής της φορολογικής ουδετερότητας, η οποία εμποδίζει τη διαφορετική μεταχείριση παρεμφερών, ανταγωνιστικών μεταξύ τους, παροχών, από απόψεως ΦΠΑ¹⁸. Επομένως, η συσταλτική αυτή ερμηνεία δεν σημαίνει ότι η χρησιμοποιούμενη διατύπωση πρέπει να ερμηνεύεται κατά τρόπο που να στερεί τις απαλλαγές των ηθελημένων αποτελεσμάτων τους¹⁹.

36. Ούτε στο προοίμιο της οδηγίας περί ΦΠΑ ούτε στην προγενέστερη έκτη οδηγία ούτε στις αντίστοιχες προπαρασκευαστικές εργασίες τους υπάρχει σαφής ένδειξη του αποτελέσματος που επιδιώκεται με την απαλλαγή των οικονομικών δραστηριοτήτων για τις οποίες γίνεται λόγος στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία β' και ζ', της οδηγίας περί ΦΠΑ (πρώην άρθρο 13B, παράγραφοι 1 έως 6, στοιχείο δ', της έκτης οδηγίας περί ΦΠΑ). Ωστόσο, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο σκοπός τους είναι να αμβλύνουν τις δυσχέρειες σχετικά με τον καθορισμό της φορολογητέας βάσεως καθώς και του ποσού του ΦΠΑ που εκπίπτει και να αποφύγουν την αύξηση του κόστους της καταναλωτικής πίστης²⁰. Ειδικότερα, ο σκοπός της απαλλαγής των σχετικών με διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων παροχών του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας περί του ΦΠΑ είναι, μεταξύ άλλων, η διευκόλυνση των μικρών επενδυτών να επενδύουν τίτλους μέσω επενδυτικών οργανισμών. Αποσκοπεί στο να διασφαλίσει ότι το κοινό σύστημα ΦΠΑ είναι φορολογικώς ουδέτερο όσον αφορά την επιλογή μεταξύ της άμεσης επενδύσεως σε τίτλους και της επενδύσεως μέσω αμοιβαίων κεφαλαίων²¹.

37. Το Δικαστήριο δεν προέβη σε ανάλογη κρίση όσον αφορά τον συγκεκριμένο στόχο της απαλλαγής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ'. Ωστόσο, οριοθέτησε το πεδίο εφαρμογής της απαλλαγής αυτής. Για να εμπίπτουν στο εν λόγω πεδίο εφαρμογής, οι παρεχόμενες υπηρεσίες πρέπει να αποτελούν ένα αυτοτελές σύνολο, εκτιμώμενο συνολικώς, το οποίο έχει ως αποτέλεσμα να εκπληρώνει τις συγκεκριμένες και ουσιώδεις λειτουργίες περιγραφόμενης στη διάταξη αυτή υπηρεσίας. Απαλλάσσονται μόνον οι παροχές που δύνανται να δημιουργήσουν, να τροποποιήσουν ή να εξαλείψουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων επί των τίτλων, αποκλεισμένων των διοικητικών παροχών οι οποίες δεν συνεπάγονται μεταβολές της καταστάσεως αυτής ή δραστηριοτήτων ανταλλαγής οικονομικών πληροφοριών. Ο όρος «διαπραγματεύση» αφορά δραστηριότητα παρεχόμενη από ενδιάμεσο πρόσωπο το οποίο δεν έχει τη θέση συμβαλλόμενου σε σύμβαση περί οικονομικού προϊόντος και του οποίου η δραστηριότητα διαφέρει των τυπικών συμβατικών παροχών των συμβαλλομένων σε τέτοιου είδους συμβάσεις. Πρόκειται για υπηρεσία παρεχόμενη σε συμβαλλόμενο μέρος και αμειβόμενη από το μέρος αυτό ως αυτοτελής δραστηριότητα διαμεσολαβήσεως²².

18 — Η έννοια της ουδετερότητας χρησιμοποιείται διτώς στο πλαίσιο του ΦΠΑ: αφενός, ο ΦΠΑ είναι ουδέτερος ως προς τα αποτελέσματά του επί των υποκειμένων δικαίου, υπό την έννοια ότι δεν επιβαρύνονται οι ίδιοι με τον φόρο· αφετέρου, όπως εν προκειμένω, δεν πρέπει να εφαρμόζεται με διαφορετικό τρόπο ώστε να νοθεύει τον ανταγωνισμό μεταξύ παρεμφερών παροχών.

19 — Βλ., π.χ., αποφάσεις της 10ης Μαρτίου 2011, C-540/09, Skandinaviska Enskilda Banken (Συλλογή 2011, σ. I-1509, σκέψεις 19 και 20 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία), και Everything Everywhere, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 12 (σκέψη 31 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

20 — Βλ. Skandinaviska Enskilda Banken, (σκέψη 21 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία)· προτάσεις του γενικού εισαγγελέα N. Jääskinen στην υπόθεση αυτή (σημείο 22 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία). Στην απόφαση του Δικαστηρίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2001, C-235/00, CSC (Συλλογή 2001, σ. I-10237, σημεία 24 και 25 των προτάσεων), ο γενικός εισαγγελέας Ruiz-Jarabo Colomer έκρινε ότι ο σκοπός ήταν η απαλλαγή «συναλλαγών οι οποίες, λόγω της συχνότητάς τους και του συνήθους χαρακτήρα τους, συνιστούν τον ακρογωνιαίο λίθο των χρηματοπιστωτικών συστημάτων και, κατά συνέπεια, της οικονομικής δραστηριότητας των κρατών μελών». Οι σχολιαστές εξέφρασαν την άποψη ότι, αν εξεταστούν λεπτομερώς, οι προβλεπόμενες στην έκτη οδηγία απαλλαγές αναπαράγουν κατ' ουσίαν τις ισχύουσες εθνικές διατάξεις (ιδιαίτερα στη Γαλλία) πριν από το 1977· βλ., π.χ., Amand, C., και Lenoir, V., «Pro rata deduction by financial institutions — gross margin or interest?», *International VAT Monitor* 2006, σ. 17· de la Feria, R., «The EU VAT treatment of insurance and financial services (again) under review», *EC Tax Review* 2007, σ. 74· Henkow, O., *Financial activities in European VAT*, Kluwer Law International, 2008, σ. 87-90.

21 — Ητοι, τα «αμοιβαία κεφάλαια» υπό την έννοια του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ'. Βλ. προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5 ανωτέρω απόφαση Abbey National (σκέψη 62). Η αναφορά σε *μικρούς* επενδυτές παραλείπεται στη μεταγενέστερη απόφαση της 28ης Ιουνίου 2007, C-363/05, JP Morgan Fleming Claverhouse (Συλλογή 2007, σ. I-5517, σκέψη 45). Η τελευταία έκθεση της προεδρίας για την εξέλιξη των εργασιών επί της προτάσεως τροποποίησεως της οδηγίας (βλ. υποσημείωση 8) αναφέρει ότι «[ο]ρισμένα κράτη μέλη [...] υποστηρίζουν ότι η απαλλαγή πρέπει να περιορίζεται στα επενδυτικά κεφάλαια τα οποία συλλέγουν τις αποταμιεύσεις των μικρών επενδυτών».

22 — Βλ. CSC, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 20 (σκέψεις 25, 28, 38 και 39 της αποφάσεως).

38. Κατέληξα στο συμπέρασμα ότι οι επίδικες παροχές αποτελούν αυτοτελές σύνολο, εκτιμώμενο συνολικώς. Έχει το σύνολο αυτό ως αποτέλεσμα να εκπληρώνει τις ιδιαίζουσες και ουσιώδεις λειτουργίες περιγραφόμενης στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', υπηρεσίας; Είναι σημαντικό να δώσει σαφή απάντηση επ' αυτού το Δικαστήριο. Οι πρακτικές διαφέρουν πολύ από το ένα κράτος μέλος στο άλλο, όπερ δυναμιτίζει την εναρμόνιση του κοινού συστήματος του ΦΠΑ καθώς και τον ανταγωνισμό εντός της ΕΕ.

39. Καταρχάς, όσον αφορά τη φύση του «αυτοτελούς συνόλου», η φορολογική αρχή, η Γερμανική Κυβέρνηση, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου φρονούν ότι η ουσία της διαχείρισεως χαρτοφυλακίου έγκειται στην τεχνογνωσία η οποία καθορίζει τη δομή του χαρτοφυλακίου και αποτελεί τη βάση της λήψεως των ενδεδειγμένων αποφάσεων αγοράς, πωλήσεως ή διατηρήσεως των τίτλων, αναλόγως της περιπτώσεως. Η άσκηση της τεχνογνωσίας αυτής μπορεί να οδηγήσει σε συναλλαγές οι οποίες δημιουργούν, μεταβάλλουν ή εξαλείφουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων επί των τίτλων, αλλά οι παροχές αυτές είναι μόνον παρεπόμενες σε σχέση με την κύρια λειτουργία, η οποία είναι η εγγύηση της προσδοκώμενης αποδόσεως της επενδύσεως του πελάτη και/ή η αύξηση της αξίας της εν λόγω επενδύσεως.

40. Πάντως, η Deutsche Bank και η Επιτροπή θεωρούν ότι η ουσία της επίδικης παροχής έγκειται στην ενεργό πράξη αγοράς και πωλήσεως τίτλων κατά τρόπο συνάδοντα προς την επιλεγείσα στρατηγική. Η καθεαυτή τεχνογνωσία, μολονότι είναι ουσιώδης, είναι απλώς προϋπόθεση για τη δραστηριότητα αυτή, εφόσον το συμφέρον του επενδυτή είναι να πραγματοποιηθούν οι απαραίτητες πράξεις. Η Deutsche Bank προσθέτει ότι η συμβατική υποχρέωση συνίσταται στην εφαρμογή της επιλεγείσας στρατηγικής και όχι στην επίτευξη καθορισμένης αποδόσεως ή αυξήσεως της αξίας της περιουσίας. Επιπλέον, ακόμα και όταν αποφασίζεται να διατηρηθεί προσωρινώς ένας τίτλος, η άσκηση της εν λόγω τεχνογνωσίας *δύναται*, ενδεχομένως, να μεταβάλει τη νομική και οικονομική κατάσταση μεταξύ των οικείων μερών²³.

41. Σύμφωνα με την ανάλυσή μου περί της σχέσεως μεταξύ των διαφόρων πτυχών της συνολικώς παρεχομένης υπηρεσίας, πρέπει να εξεταστεί η παροχή στο σύνολό της για να καθοριστεί αν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας περί ΦΠΑ.

42. Μέρος της συνολικής αυτής παροχής συνεπάγεται συναλλαγές οι οποίες δημιουργούν, μεταβάλλουν ή εξαλείφουν *πραγματικά* τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλομένων επί των τίτλων. Το εναπομένον μέρος (η κινητοποίηση της κρίσιμης οικονομικής τεχνογνωσίας), μολονότι *δύναται* να οδηγήσει σε πράξεις οι οποίες δημιουργούν, μεταβάλλουν ή εξαλείφουν τα εν λόγω δικαιώματα και υποχρεώσεις, δύναται επίσης να μην έχει το αποτέλεσμα αυτό.

43. Συμφωνώ με τη φορολογική αρχή και τις Κυβερνήσεις που υπέβαλαν παρατηρήσεις ότι το τελευταίο αυτό μέρος καθορίζει τη φύση της συνολικής παροχής από της απόψεως του πελάτη. Πελάτης ο οποίος επιλέγει ιδιαίτερη στρατηγική επενδύσεων έχει συμφέρον να εφαρμοστεί η στρατηγική αυτή. Το αν πράγματι αγοραστούν ή πωληθούν τίτλοι τον ενδιαφέρει λιγότερο από τη διασφάλιση ότι η επένδυσή του έχει, ανά πάσα στιγμή, δομή συνάδουσα προς τη στρατηγική αυτή. Επιθυμεί να είναι σίγουρος ότι οι πραγματοποιούμενες συναλλαγές λαμβάνουν χώρα την κατάλληλη στιγμή, αλλά και το ότι δεν πραγματοποιείται καμία αγορά ή πώληση όταν κριθεί προτιμητέο. Όπως τονίστηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ο καθοριστικός ρόλος της «τεχνογνωσίας» της παροχής υπηρεσιών σε σχέση με τις «συναλλαγές» επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι η προμήθεια υπολογίζεται μόνο σε σχέση με την αξία της οικείας επενδύσεως, ανεξαρτήτως του αριθμού ή του μεγέθους των πραγματοποιούμενων συναλλαγών.

23 — Βλ. Skandinaviska Enskilda Banken, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 19 (σκέψεις 31 και 32).

44. Δεύτερον, συνομολογείται ότι, μολονότι οι επίδικες παροχές δεν εμπίπτουν στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', της οδηγίας περί ΦΠΑ (το οποίο απαλλάσσει τη διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων), αντιπροσωπεύουν κατ' ουσίαν το αντιστάθμισμα της διαχείρισεως αυτής, σε σχέση όμως με ατομικές επενδύσεις και όχι με αμοιβαία κεφάλαια. Ωστόσο, η ομοφωνία αυτή προκάλεσε αντικρουόμενες επιχειρηματολογίες.

45. Η Deutsche Bank και η Επιτροπή επισημαίνουν ότι επενδυτής ο οποίος επιθυμεί να αναθέσει πλήρως τη διαχείριση των περιουσιακών του στοιχείων έχει την επιλογή μεταξύ της διαχείρισεως χαρτοφυλακίου όπως η επίδικη (τουλάχιστον εφόσον διαθέτει αρκούντως κεφάλαια ώστε η παροχή αυτή να του προσπορίζει όφελος) και της επενδύσεως σε αμοιβαία κεφάλαια (ανεξαρτήτως του ύψους των κεφαλαίων του), δεδομένου ότι αμφότερες οι δυνατότητες αυτές αποτελούν εναλλακτική λύση των άμεσων επενδύσεων σε τίτλους. Μολονότι πολλοί παράγοντες μπορεί να επηρεάσουν την επιλογή του, η διαφορετική μεταχείριση από απόψεως του ΦΠΑ μπορεί να τον παροτρύνει να επιλέξει τη μη φορολογητέα λύση. Τούτο νοθεύει τον ανταγωνισμό μεταξύ παρεμφερών υπηρεσιών, κατά τρόπο αντίθετο προς την αρχή της ουδετερότητας του ΦΠΑ. Δεδομένου ότι η διαχείριση αμοιβαίων κεφαλαίων απαλλάσσεται του φόρου δυνάμει του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', και οι άμεσες επενδύσεις απαλλάσσονται δυνάμει του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', η ατομική διαχείριση χαρτοφυλακίου δύναται επίσης να απαλλάσσεται κατ' εφαρμογή της τελευταίας αυτής διατάξεως.

46. Αντιθέτως, η Γερμανική Κυβέρνηση, η Ολλανδική Κυβέρνηση και η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου φρονούν ότι ρητή απαλλαγή της διαχείρισεως *αμοιβαίων* κεφαλαίων συνεπάγεται κατ' ανάγκη ότι η *ατομική* διαχείριση χαρτοφυλακίου εμπίπτει στη γενική αρχή ότι ο ΦΠΑ επιβάλλεται σε κάθε παροχή υπηρεσιών εξ επαχθούς αιτίας από υποκείμενο στον φόρο, και θεωρούν ότι αν, γενικώς, η διαχείριση χαρτοφυλακίου καλυπτόταν από το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', δεν θα υπήρχε καμία ρητή απαλλαγή για τα αμοιβαία κεφάλαια στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ'. Παραπέμπουν επίσης στην απόφαση Abbey National²⁴, με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι ο σκοπός της απαλλαγής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', αποσκοπεί στη διευκόλυνση των *μικρών* επενδυτών να επενδύουν σε τίτλους μέσω επενδυτικών οργανισμών, για να τονίσουν ότι δεν ετίθετο ζήτημα διευκολύνσεως των επενδυτικών συναλλαγών αυτών οι οποίοι διαθέτουν επαρκή κεφάλαια για να κάνουν χρήση υπηρεσιών διαχείρισεως χαρτοφυλακίου.

47. Μολονότι αντιλαμβάνομαι πλήρως τη λογική της απόψεως της Deutsche Bank και της Επιτροπής, και δεν θεωρώ ότι η λύση την οποία προτείνουν είναι παράλογη, ενστερνίζομαι μάλλον την άποψη ότι, επί του παρόντος, το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας περί ΦΠΑ δεν απαλλάσσει τις παροχές υπηρεσιών διαχείρισεως χαρτοφυλακίου όπως αυτές που αποτελούν το αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως. Στο μέλλον, τροποποίηση της οδηγίας μπορεί να διευθετήσει σαφώς το ζήτημα υπέρ της απαλλαγής, αλλά η απόφαση αυτή απόκειται στο Συμβούλιο, εντός του οποίου εξελίσσονται ακόμα οι συζητήσεις επί των προτάσεων της Επιτροπής²⁵.

48. Η άποψή μου βασίζεται στα ακόλουθα στοιχεία.

49. Πρώτον, είναι αληθές ότι η παρεχόμενη υπηρεσία, εξεταζόμενη ως σύνολο, περιλαμβάνει τις συναλλαγές επί τίτλων, συμπεριλαμβανομένης της διαπραγματεύσεώς τους. Οι πράξεις αυτές, μεμονωμένα, θα απαλλάσσονταν του φόρου δυνάμει του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ'. Πάντως, η επίδικη παροχή χαρακτηρίζεται από την άλλη συνισταμένη της, ήτοι τη συλλογή και χρησιμοποίηση πληροφοριών για την αγορά, σε συνδυασμό με τις προηγούμενες γνώσεις και

24 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 5 (σκέψη 62).

25 — Βλ. ανωτέρω σημείο 7 και υποσημείωση 8.

τεχνογνωσία, ώστε να λαμβάνονται τεκμηριωμένες αποφάσεις όσον αφορά τη διαχείριση κάθε χαρτοφυλακίου τίτλων κατά τρόπο συνάδοντα προς την επιλεγείσα ατομική στρατηγική. Συνομολογείται ότι η τελευταία αυτή πράξη, αν θεωρηθεί αυτοτελής παροχή, δεν μπορεί να απαλλάσσεται δυνάμει του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ'.

50. Κατά συνέπεια, δεν είναι προφανώς δυνατό να συναχθεί ότι, εκτιμώμενες συνολικώς, οι επίδικες υπηρεσίες αποτελούν ένα αυτοτελές σύνολο το οποίο εκπληρώνει τις ιδιάζουσες και ουσιώδεις λειτουργίες που περιγράφονται στη διάταξη αυτή. Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', περιορίζεται, κατ' αρχήν, στην υλοποίηση ή στη διαπραγμάτευση συναλλαγών δυνάμενων να δημιουργήσουν, να μεταβάλουν ή να εξαλείψουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών επί των τίτλων²⁶. Η επίδικη υπηρεσία αποτελεί *αυτοτελές* σύνολο και, επομένως, δεν μπορεί να εξομοιωθεί με ένα μόνον από τα συστατικά της στοιχεία. Πάντως, εφόσον το καθοριστικό στοιχείο της είναι η συλλογή και χρήση εμπεριστατωμένων πληροφοριών για τη λήψη τεκμηριωμένων αποφάσεων σημαίνει ότι δεν εμπίπτει στις συγκεκριμένες, ουσιώδεις λειτουργίες που περιγράφονται στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ'.

51. Δεύτερον, είναι δύσκολο να καταλήξουμε σε σαφή τελολογική ερμηνεία του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', από την οποία θα μπορούσε να συναχθεί ότι η διάταξη αυτή —λαμβανόμενη υπόψη μεμονωμένα, στο πλαίσιο της ομάδας απαλλαγών των οικονομικών δραστηριοτήτων ή στο πλαίσιο του συνόλου του καταλόγου των απαλλαγών του άρθρου 135— αποσκοπεί στο να καλύψει τις παροχές υπηρεσιών διαχείρισεως χαρτοφυλακίου όπως αυτές που αποτελούν το αντικείμενο της κύριας δίκης.

52. Εξεταζόμενο μεμονωμένα, το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', δεν περιέχει κανένα στοιχείο σχετικά με τον σκοπό του. Η μόνη ένδειξη —η οποία δεν είναι εξάλλου καθόλου λυσιτελής— είναι ότι οι συναλλαγές σε τίτλους σχετικά με ενσώματα αγαθά αποκλείονται της απαλλαγής του φόρου. Η νομολογία του Δικαστηρίου έχει απλώς τονίσει ότι η απαλλαγή περιορίζεται στην υλοποίηση ή στη διαπραγμάτευση συναλλαγών δυνάμενων να δημιουργήσουν, να μεταβάλουν ή να εξαλείψουν δικαιώματα και υποχρεώσεις.

53. Όσον αφορά τους γενικούς σκοπούς που έχει δεχθεί το Δικαστήριο για την απαλλαγή των οικονομικών δραστηριοτήτων²⁷, οι επίδικες υπηρεσίες δεν παρουσιάζουν προφανώς καμία δυσκολία σχετικά με τον καθορισμό της φορολογητέας βάσεως ή του ποσού το οποίο εκπίπτει (σε αντίθεση προς τις υποκείμενες συναλλαγές επί τίτλων, οι οποίες απαλλάσσονται ρητώς δυνάμει του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ'), και η φορολόγησή τους δεν συνεπάγεται καμία αύξηση του κόστους της καταναλωτικής πίστης. Επιπλέον (και πάλι σε αντίθεση προς τις υποκείμενες συναλλαγές), η διαχείριση χαρτοφυλακίου δεν αποτελεί προφανώς μέρος, σύμφωνα με την κατά γράμμα διατύπωση του γενικού γραμματέα Ruiz-Jarabo Colomer, των «συναλλαγών οι οποίες, λόγω της συχνότητάς τους και του συνήθους χαρακτήρα τους, συνιστούν τον ακρογωνιαίο λίθο των χρηματοπιστωτικών συστημάτων και, κατά συνέπεια, της οικονομικής δραστηριότητας των κρατών μελών»²⁸. Αφετέρου, αν ο αρχικός σκοπός ήταν η διαιώνιση των απαλλαγών που ίσχυαν προγενέστερα στα κράτη μέλη²⁹, σημειωτέον ότι η διαχείριση χαρτοφυλακίου φορολογούνταν σε όλα τα ιδρυτικά κράτη μέλη πριν από το 1972³⁰.

26 — Βλ. ανωτέρω σημείο 37 και υποσημείωση 22.

27 — Βλ. σημείο 36 ανωτέρω.

28 — Βλ. υποσημείωση 20.

29 — Βλ. υποσημείωση 20.

30 — Βλ. Hutchings, G., *Les opérations financiers et bancaires et la taxe sur la valeur ajoutée*, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Collection études, Série concurrence — Rapprochement des législations n° 22, Βρυξέλλες, 1973.

54. Εάν ο κατάλογος των απαλλαγών του άρθρου 135, παράγραφος 1, θεωρηθεί ως σύνολο, είναι σαφές ότι εξ αυτού δεν συνάγεται κανένας κοινός σκοπός. Συγκεκριμένα, οι οικείες παροχές, πλην των ήδη εξετασθεισών «οικονομικών δραστηριοτήτων», περιλαμβάνουν τόσο διαφορετικές δραστηριότητες όπως οι παραδόσεις γραμματοσήμων, τα στοιχήματα ή λοιπά τυχερά παιχνίδια, οι παραδόσεις κτιρίων ή οι πάσης φύσεως μισθώσεις ακινήτων.

55. Αφετέρου, παρά τα όσα δήλωσε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δεν θεωρώ ότι οι προπαρασκευαστικές εργασίες του άρθρου 13, Β, στοιχείο δ', σημείο 5, της έκτης οδηγίας περί ΦΠΑ είναι συναφώς διευκρινιστικές. Πράγματι, η επιφύλαξη ότι «η παρούσα απαλλαγή δεν καλύπτει τις παροχές υπηρεσιών σχετικά με τέτοιου είδους συναλλαγές», η οποία δεν υπήρχε στην αρχική πρόταση, προστέθηκε³¹, προφανώς με πρωτοβουλία του Κοινοβουλίου, προτού την αποσύρει το Συμβούλιο. Ωστόσο, ελλείψει σαφέστερης ενδείξεως, η υπεκφυγή αυτή μπορεί να ερμηνευθεί ως συνάδουσα με οποιαδήποτε άποψη.

56. Κατά συνέπεια —λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη συσταλτικής ερμηνείας των απαλλαγών, ως εξαιρέσεων από τη γενική αρχή ότι ο ΦΠΑ επιβάλλεται επί κάθε παροχής υπηρεσιών που πραγματοποιεί εξ επαχθούς αιτίας υποκείμενος στον φόρο δεν μπορώ να συναγάγω ότι ο επιδιωκόμενος από το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας περί ΦΠΑ σκοπός απαιτεί να περιλαμβάνεται στο πεδίο της προβλεπόμενης απαλλαγής η ατομική διαχείριση χαρτοφυλακίου.

57. Παραμένει ωστόσο το ζήτημα της φορολογικής ουδετερότητας μεταξύ του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', και του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ'.

58. Είναι αληθές ότι το Δικαστήριο επισήμανε ότι η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας, εγγενής στο κοινό σύστημα του ΦΠΑ, αποκλείει τη διαφορετική μεταχείριση από απόψεως του ΦΠΑ ανταγωνιστικών παρεμφερών παροχών, και ο προβλεπόμενος στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', σκοπός είναι η διασφάλιση της ουδετερότητας αυτής όσον αφορά την επιλογή μεταξύ άμεσων επενδύσεων σε τίτλους και επενδύσεων μέσω αμοιβαίων κεφαλαίων³².

59. Δέχομαι επίσης ότι η ατομική διαχείριση χαρτοφυλακίου βρίσκεται σε ανταγωνισμό, τουλάχιστον σε ορισμένο βαθμό, με τους εν λόγω δύο τρόπους επενδύσεων. Εντούτοις, όπως κατέστη σαφέστερο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η επιλογή στην οποία προβαίνει κάθε επενδυτής —όταν διαθέτει επαρκή περιουσιακά στοιχεία ώστε να είναι σε θέση να επιλέξει— εξαρτάται από πλείονες παράγοντες, η δε μεταχείριση που του επιφυλάσσεται από απόψεως ΦΠΑ είναι ένας από αυτούς³³. Επιπλέον, αν η εν λόγω μεταχείριση δύναται, σε ορισμένες περιπτώσεις, να ληφθεί υπόψη, δεν είναι σαφές ότι η φορολογία, με τη συνακόλουθη έκπτωση του προκαταβληθέντος φόρου, θα είναι οπωσδήποτε λιγότερο ευνοϊκή για τον πελάτη απ' ό,τι η απαλλαγή, στο πλαίσιο της οποίας ο προκαταβληθείς ΦΠΑ ενσωματώνεται αμετακλήτως στην τιμή των παροχών. Όπως επισημάνθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, τόσο η διαχείριση χαρτοφυλακίου όσο και τα αμοιβαία κεφάλαια προσελκύουν τους μεγάλους επενδυτές, οι οποίοι δύνανται να είναι υποκείμενοι στον φόρο δικαιούμενοι εκπτώσεως.

60. Εξάλλου, μολονότι η αρχή της φορολογικής ουδετερότητας σε θέματα ΦΠΑ δύναται να εξηγήσει τη σχέση μεταξύ της ρητής απαλλαγής που χορηγείται, αντιστοίχως, στις άμεσες επενδύσεις, αφενός, και στη διαχείριση των αμοιβαίων κεφαλαίων, αφετέρου, δεν δέχομαι ότι μπορεί να επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής ρητής απαλλαγής ελλείψει σαφούς διατάξεως συναφώς. Όπως παρατήρησε η Γερμανική Κυβέρνηση κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, δεν πρόκειται για θεμελιώδη αρχή ή για κανόνα πρωτογενούς δικαίου δυνάμενο να καθορίσει το κύρος μιας απαλλαγής, αλλά για ερμηνευτική

31 — Βλ. τις προταθείσες τροποποιήσεις στην JO 1974, C 121, σ. 34, στη σ. 37.

32 — Βλ. σημείο 36 ανωτέρω.

33 — Η αναλογία, την οποία στοιχειοθέτησαν πολλοί διάδικοι, με τη διαφορά μεταξύ των ενδυμάτων που κατασκευάζονται κατά παραγγελία και των ετοιμών ενδυμάτων, τονίζει την κατάσταση μερικού ανταγωνισμού μεταξύ των δύο αυτών τεχνικών επενδύσεων, μολονότι είναι εξαπλουστευτική.

αρχή, η οποία πρέπει να εφαρμόζεται παραλλήλως με την αρχή (την οποία περιορίζει) ότι οι απαλλαγές πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικώς. Από τη νομολογία προκύπτει σαφώς ότι οι δραστηριότητες, οι οποίες είναι σε ορισμένο βαθμό παρεμφερείς, και, επομένως, βρίσκονται σε ορισμένο βαθμό σε ανταγωνισμό, δύνανται να αντιμετωπιστούν διαφορετικά από απόψεως ΦΠΑ όταν η διαφορετική αυτή μεταχείριση προβλέπεται ρητώς³⁴. Επιπροσθέτως, αν έπρεπε να επιφυλάσσεται η ίδια μεταχείριση από απόψεως του ΦΠΑ σε όλες οι δραστηριότητες οι οποίες βρίσκονται μερικώς σε ανταγωνισμό οι μεν με τις δε, τούτο θα οδηγούσε τελικώς στην εξάλειψη όλων των διαφορετικών μεταχειρίσεων από απόψεως ΦΠΑ, εφόσον πρακτικώς κάθε δραστηριότητα συμπίπτει σε ορισμένο βαθμό με κάποια άλλη. Τούτο (αναμφιβόλως) συνεπάγεται την εξάλειψη όλων των απαλλαγών, εφόσον ο μοναδικός λόγος υπάρξεως του συστήματος του ΦΠΑ είναι η φορολόγηση των συναλλαγών.

61. Αντιθέτως, θεωρώ ιδιαίτερα πειστικά τα συναφή επιχειρήματα της Γερμανικής και της Ολλανδικής Κυβερνήσεως, υποστηριζομένων από τη φορολογική αρχή και την Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, ότι, αφενός, η απαλλαγή για τη διαχείριση αμοιβαίων κεφαλαίων συνεπάγεται ότι η ατομική διαχείριση χαρτοφυλακίου δεν απαλλάσσεται και, αφετέρου, ότι αν γενικώς η διαχείριση χαρτοφυλακίου καλύπτεται από το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', δεν είναι αναγκαία η απαλλαγή της διαχειρίσεως αμοιβαίων κεφαλαίων.

62. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή εξέφρασε, πάντως, την άποψη ότι, μολονότι η διαχείριση αμοιβαίων κεφαλαίων (ήτοι η αντίστοιχη της επίδικης στην παρούσα υπόθεση διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου) απαλλάσσεται —κατά την ερμηνεία της Επιτροπής— ήδη από το άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', αντιθέτως, η απαλλαγή του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο ζ', απαιτείται για να απαλλαγούν συναλλαγές όπως η έκδοση και η εξόφληση μετοχών (μεριδίων) στο εν λόγω αμοιβαίο κεφάλαιο, όταν δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγματεύσεως σε κανονιστικώς ρυθμιζόμενη αγορά. Ωστόσο, δεν βλέπω κανένα λόγο να υποθεθεί ότι οι εν λόγω συναλλαγές, από το γεγονός και μόνο ότι αφορούν ειδικώς τα αμοιβαία κεφάλαια και δεν αντιστοιχούν σε ατομική διαχείριση χαρτοφυλακίου, δεν καλύπτονται από την απαλλαγή του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', αν η απαλλαγή αυτή καλύπτει πράγματι τις παροχές διαχειρίσεως περιουσίας γενικώς, ανεξαρτήτως της μορφής της επενδύσεως —όπως θα έπρεπε να ισχύει, αν γίνει δεκτό το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει η προσέγγιση της Επιτροπής.

63. Υπό το πρίσμα των προεκτεθέντων, φρονώ ότι οι παροχές υπηρεσιών διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου, όπως αυτές που αποτελούν το αντικείμενο της κύρια δίκης, δεν εμπίπτουν στην απαλλαγή του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ'.

Ο τόπος παροχής των υπηρεσιών (τρίτο ερώτημα)

64. Κατά τον κρίσιμο χρόνο των πραγματικών περιστατικών, το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας περί ΦΠΑ προέβλεπε ότι ο τόπος παροχής των «τραπεζικών, χρηματοοικονομικών και ασφαλιστικών εργασιών», οι οποίες παρέχονται σε λήπτες εγκατεστημένους εκτός της Κοινότητας ή σε υποκείμενους στον φόρο εγκατεστημένους μεν εντός της Κοινότητας αλλά εκτός της χώρας του παρέχοντος τις υπηρεσίες, πρέπει, κατ' ουσίαν, να είναι ο τόπος της έδρας της οικονομικής δραστηριότητας ή της μόνιμης εγκαταστάσεως του πελάτη.

34 — Βλ., π.χ., απόφαση της 29ης Οκτωβρίου 2009, C-174/08, NCC Construction Danmark (Συλλογή 2009, σ. I-10567, σκέψη 36 επ.), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Υ. Bot στην υπόθεση αυτή (σημεία 47 έως 54).

65. Το Bundesfinanzhof, καθώς και όλοι οι υποβαλόντες ενώπιον του Δικαστηρίου παρατηρήσεις, κρίνει ότι στις «τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές εργασίες» υπό την έννοια του άρθρου 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', περιλαμβάνονται όλες οι απαριθμούμενες στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', συναλλαγές. Αν, σύμφωνα με τις προτάσεις μου, οι παροχές υπηρεσιών διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου, όπως αυτές της κύριας δίκης, δεν εμπίπτουν στο πλαίσιο καμίας από τις απαλλαγές αυτές, απομένει να καθοριστεί αν, ωστόσο, καλύπτονται από το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε'.

66. Σχεδόν όλοι όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις θεωρούν ότι οι επίδικες παροχές εμπίπτουν στο άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε'. Η συλλογιστική τους βασίζεται στην ευρεία γραμματική διατύπωση της διατάξεως αυτής και στη μη ύπαρξη αναφοράς στο άρθρο 135 της οδηγίας αυτής ή σε οποιαδήποτε άλλη διάταξη του δικαίου της Ένωσης, δυνάμενης να περιορίσει την έκταση της χρησιμοποίησής διατυπώσεως.

67. Μόνον η Γερμανική Κυβέρνηση διαφωνεί. Παραπέμπει στην απόφαση *Swiss Re Germany Holding*³⁵, με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι η εύρυθμη λειτουργία και η ομοιόμορφη εφαρμογή του κοινού συστήματος του ΦΠΑ έχουν ως συνέπεια να μην οριστούν διαφορετικά, αναλόγως του αν χρησιμοποιούνται στη μία ή στην άλλη από τις πιο κάτω διατάξεις, οι έννοιες των «ασφαλιστικών» και των «αντασφαλιστικών εργασιών» που περιλαμβάνονται στις διατάξεις οι οποίες κατέστησαν, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, τα άρθρα 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', και 135, παράγραφος 1, στοιχείο α', της οδηγίας περί του ΦΠΑ. Θεωρεί ότι η συλλογιστική αυτή πρέπει, κατ' αναλογία, να εφαρμοστεί στις «χρηματοοικονομικές εργασίες». Μόνον η ερμηνεία αυτή, εφαρμοζόμενη ομοιόμορφα, δύναται να διασφαλίσει επαρκώς την ασφάλεια δικαίου προς αποφυγή καταστάσεων διπλής φορολογίας ή μη φορολογίας.

68. Δεν έχω πεισθεί για την ορθότητα της απόψεως αυτής.

69. Η συλλογιστική στην απόφαση *Swiss Re Germany Holding* αφορά το γεγονός ότι τα άρθρα 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', και 135, παράγραφος 1, στοιχείο α', χρησιμοποιούν κατ' ουσίαν παρεμφερή διατύπωση όσον αφορά την ασφάλιση: «ασφαλιστικές εργασίες, περιλαμβανομένων των εργασιών αντασφάλισης» η μεν, και «ασφαλιστικές και αντασφαλιστικές εργασίες» η δε. Η παρεμφερής αυτή διατύπωση πρέπει να ερμηνευθεί ομοιόμορφα προς αποφυγή της διπλής φορολογίας ή μη φορολογίας. Ωστόσο, δεν υφίσταται ανάλογος παραλληλισμός μεταξύ των «τραπεζικών» και «χρηματοοικονομικών» εργασιών του άρθρου 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', και μιας από τις απαριθμούμενες στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία β' και ζ', πράξεων. Καμία από τις τελευταίες αυτές διατάξεις δεν χρησιμοποιεί τους όρους «τραπεζικές» ή «χρηματοοικονομικές». Οι απαριθμούμενες συναφώς πράξεις είναι σαφώς χρηματοοικονομικής φύσεως και πολλές από αυτές δύναται να πραγματοποιηθούν από τράπεζες, όχι όμως αποκλειστικώς· επιπλέον, πόρρω απέχουν από το να αποτελούν εξαντλητικό κατάλογο των πράξεων που δύναται να πραγματοποιηθούν από τράπεζα ή να χαρακτηρισθούν ως χρηματοοικονομικές.

70. Εξάλλου, αν το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', συνέπιπτε επακριβώς με το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', τούτο θα ήταν ελάχιστα ή και καθόλου λυσιτελές. Συγκεκριμένα, όλες οι καλυπτόμενες από το άρθρο αυτό πράξεις απαλλάσσονται ρητώς του ΦΠΑ. Δεδομένου ότι ουδείς φόρος δύναται να επιβληθεί ή να εκπέσει της παροχής των εν λόγω υπηρεσιών, ο τόπος παροχής τους είναι εν πολλοίς αδιάφορος όσον αφορά τη μεταχείριση που επιφυλάσσεται από απόψεως του ΦΠΑ.

35 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 10 (σκέψεις 31 και 32).

71. Συναφώς, η Γερμανική Κυβέρνηση προέβλεπε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ότι, καθόσον απόκειται στις αρχές του κράτους μέλους εντός του οποίου παρέχεται η υπηρεσία να καθορίσει αν η υπηρεσία απαλλάσσεται του φόρου, πρέπει, πρώτ' απ' όλα, να καθοριστεί ο τόπος παροχής της υπηρεσίας. Ωστόσο, πρόκειται, προφανώς, για διάλληλο συλλογισμό, εφόσον συνεπάγεται ότι πρέπει να ληφθεί καταρχάς απόφαση περί του αν η οικεία παροχή απαλλάσσεται του φόρου (αποφασίζοντας κατά πόσον εμπίπτει στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' και ζ'), για να καθοριστεί στη συνέχεια το κράτος μέλος του οποίου οι αρχές είναι αρμόδιες να αποφασίσουν αν η παροχή απαλλάσσεται του φόρου. Αφετέρου, η συλλογιστική της Γερμανικής Κυβερνήσεως δεν λαμβάνει υπόψη ότι, δυνάμει του άρθρου 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', ο τόπος παροχής της υπηρεσίας δύναται να βρίσκεται εκτός της Κοινότητας. Εν πάση περιπτώσει, είναι απίθανο να θεσπίσει ο νομοθέτης συγκεκριμένο κανόνα με μοναδικό σκοπό τον καθορισμό της αρχής που είναι αρμόδια να κρίνει ότι απαλλάσσεται μια παροχή, όταν η παροχή αυτή απαλλάσσεται ήδη του φόρου σε όλα τα κράτη μέλη.

72. Τέλος, από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', και 135, παράγραφος 1, στοιχείο ιβ', και παράγραφος 2, στοιχείο δ', προκύπτει ότι η μίσθωση χρηματοθυρίδων θεωρείται ότι εμπίπτει στις «τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές εργασίες» για τους σκοπούς του άρθρου 56, και στις «πάσης φύσεως μισθώσεις ακινήτων» για τους σκοπούς του άρθρου 135.

73. Συνάγω εξ αυτών ότι το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', καλύπτει τουλάχιστον ορισμένες πράξεις μη απαριθμούμενες στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ'. Το ζήτημα είναι κατά πόσον περιλαμβάνουν την παροχή υπηρεσιών διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου όπως των επίδικων στην παρούσα υπόθεση.

74. Θεωρώ ότι, λαμβανομένης υπόψη της κατά γράμμα διατυπώσεως του άρθρου 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', και της νομολογίας του Δικαστηρίου, στο ερώτημα αυτό πρέπει να δοθεί καταφατική απάντηση. Η διαχείριση χαρτοφυλακίου είναι παροχή υπηρεσιών χρηματοοικονομικής φύσεως. Το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', έχει ευρεία διατύπωση και αποκλείει του πεδίου εφαρμογής του μόνον τη μίσθωση των χρηματοθυρίδων. Το Δικαστήριο, παγίως, έχει κρίνει ότι το άρθρο 9, παράγραφος 2, της έκτης οδηγίας (η πέμπτη περίπτωση του οποίου είναι παρεμφερής με το άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας περί ΦΠΑ, εφαρμοστέας στην παρούσα υπόθεση) δεν επιδέχεται συστατική ερμηνεία³⁶. Κατά συνέπεια, δεν υφίσταται κανένας λόγος να αποκλείονται του πεδίου εφαρμογής του οι παροχές χρηματοοικονομικής φύσεως πλην της μισθώσεως χρηματοθυρίδων (αν υποθεθεί ότι πρόκειται πράγματι για παροχή χρηματοοικονομικής φύσεως). Περαιτέρω, όπως παρατήρησε η Επιτροπή όταν τόνισε ότι οι αυτοτελείς έννοιες της οδηγίας περί ΦΠΑ πρέπει να ερμηνεύονται μόνο στο πλαίσιο του κοινού συστήματος του φόρου προστιθεμένης αξίας, δεν πρέπει να αναζητούνται κατευθυντήριες γραμμές σε άλλη νομοθετική πράξη της Ένωσης, όπως, παραδείγματος χάρη, στην οδηγία 2004/39³⁷, για την οποία κάνει λόγο το αιτούν δικαστήριο.

Πρόταση

75. Κατόπιν των προεκτεθέντων, φρονώ ότι το Δικαστήριο πρέπει να απαντήσει στα υποβληθέντα από το Bundesgerichtshof, ως εξής:

- 1) Οι παροχές υπηρεσιών διαχειρίσεως χαρτοφυλακίου, όπως αυτές της κύριας δίκης, αποτελούν μία ενιαία παροχή για τους σκοπούς του ΦΠΑ.

36 — Βλ., π.χ., αποφάσεις της 26ης Σεπτεμβρίου 1996, C-327/94, Dudda (Συλλογή 1996, σ. I-4595, σκέψη 21), και Levob Verzekering, προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 12 (σκέψη 34 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

37 — Οδηγία 2004/39/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Απριλίου 2004, για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων, για την τροποποίηση των οδηγιών 85/611/ΕΟΚ και 93/6/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 2000/12/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και για την κατάργηση της οδηγίας 93/22/ΕΟΚ του Συμβουλίου (ΕΕ 2004, L 145, σ. 1).

- 2) Οι παροχές αυτές δεν εμπίπτουν στην απαλλαγή του άρθρου 135, παράγραφος 1, στοιχείο στ', της οδηγίας 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, για το κοινό σύστημα φόρου προστιθεμένης αξίας.
- 3) Οι «τραπεζικές, χρηματοοικονομικές και ασφαλιστικές εργασίες» για τις οποίες γίνεται λόγος στο άρθρο 56, παράγραφος 1, στοιχείο ε', της οδηγίας 2006/112, δεν περιορίζονται στις απαριθμούμενες στο άρθρο 135, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως ζ', αλλά περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τις παροχές υπηρεσιών διαχείρισεως χαρτοφυλακίου, όπως αυτές που αποτελούν το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης.